

ДЕМОГРАФСКИ РАЗВОЈ ВОЈВОДИНЕ - СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ^А-

DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF VOJVODINA PROVINCE - PRESENT AND PROSPECTS -

Бранислав С. Ђурђевић*, Даниела Арсеновић*, Милан Цветановић**

РЕЗИМЕ: *Развој становништва Аутономне Покрајине Војводине има неповољне тенденције због успореног демографског раста, чињенице да број умрлих надмашује број живорођених, израженог процеса демографског старења, распрострањености самачког живота, као и утицаја миграционих процеса. У раду је приказана демографска слика (ситуација) становништва Војводине у првој деценији 21. века, а потом је у другом делу рада дат и његов будући тренд у деценији пред нама.*

Кључне речи: демографски развој, Војводина, пројекције становништва

ABSTRACT: *Population development in Vojvodina Province has unfavourable tendencies caused by slow demographic increase, high total mortality rate and low birth rate, the ageing of population, solitary living arrangements, as well as influence of migrations. This paper presents the demographic situation in Vojvodina Province in the first decade of 21. centuries and future population growth.*

Key words: demographic development, Vojvodina Province, population projection

УВОД

Интензивна депопулација војвођанског становништва присутна је већ дужи низ година. Поред ниске и негативне стопе природног прираштаја, старења становништва, већина војвођанских општина има и негативан миграциони салдо. Због тога ће у наредних пола века демографски развитак бити ограничавајући фактор свеукупног развитка и Војводине и читаве Срби-

^А Рад је део пројекта (ЕВБ: 146017Д/КОЕФ=1) „Демографске транзиције у Србији“ којег финансира Министарство за науку и технолошки развој

* Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Депарتمان за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад; www.dgt.uns.ac.rs

** Центар за просторне информације Војводине, Природно-математички факултет, Нови Сад

је. Због тога, политика према фертилитету становништва у Војводини мора бити целовита и кохерентна, односно неопходно је дефинисање политичког одговора на испољене проблеме у демографском развоју и то пре свега на феномен недовољног рађања, прихватање ниских репродуктивних норми код већине становништва, односно негативан природни прираштај, затим отворену депопулацију, пораст удела старих у структури становништва и све раширенији самачки живот.

Да би се мере популационе политике као одговор на присутне негативне демографске процесе, могле дефинисати и спроводити, није довољно ослањати се само на досадашње промене у броју становника и његовој структури, већ је потребно покушати пројектовати и будуће кретање становништва, а посебно његових појединих контигената.

За приказивање и оцену демографског развоја становништва Војводине коришћени су званични статистички подаци из пописа становништва 2002. године, потом из документационих табела (ДЕМ 1 и ДЕМ 2) Републичког завода за статистику.

Пројекције становништва су рађене методом компонената у програму Spectrum 3.4. За почетну годину узета је 2009. и процена броја становника Републичког завода за статистику за ту годину.

СТАЊЕ

Према последњем попису становништва, 2002. године, у Војводини је живело 2.031.992 становника, што је чинило 27,1% становништва Србије (без Косова и Метохије). На основу процена Републичког завода за статистику, у 2009. години број становника у Војводини смањен је у односу на последњи попис за 3,1%. Негативан тренд кретања броја становника у Војводини није новина ако се у обзир узме чињеница да је просечна годишња стопа раста становништва у другој половини 20. века износила 4,0‰.

Од укупно седам округа у Војводини, чак њих шест бележи смањење броја становника у периоду од 2002. до 2009. године. У Северно-бачком округу број становника смањен је за 4,0%, у Средње-банатском округу за 7,2%, у Северно-банатском за 7,1%, Јужно-банатском за 4,2%, Западно-бачком округу за 8,6% и Сремски округ 3,0%. Само Јужно-бачки округ бележи повећање броја становника за 2,3%. Само Јужно-бачки округ бележи повећање броја становника за 2,3% и то у само две општине: у Новом Саду и у Сремским Карловцима. Општина Сремски Карловци је имала занемарљив пораст од свега неколико становника, док је општина Нови Сад имала пораст броја становника у 2009. за 9,3% у односу на 2002. годину. Природни прираштај у општини Нови Сад у овом периоду био је позитиван, али низак, док су миграције са чак 99,0% учествовале у порасту броја становника. У Сремском округу само је општина Стара Пазова имала пораст броја становника, а миграције су биле једини фактор таквог демографског кретања.

У 2008. години свих седам округа у Војводини имало је негативну стопу природног прираштаја. Најнижу стопу имао је Западно-бачки округ, чак -8,0‰.

Смањење броја становника у чак шест округа у Војводини последица је управо негативног природног прираштаја, чије негативне вредности се бележе на овим просторима последњих двадесетак година, а у три од поменутих шест округа у којима је забележен пад броја становника и миграциони салдо имао је негативне вредности. У периоду 2002-2008. у Средње-банатском округу стопа миграционог салда износила је -2,1‰, у Северно-банатском округу -1,7‰ и Западно-бачком округу -3,6‰, што значи да су на пад броја становника у овим окрузима негативно утицали и природни прираштај и миграције. У преостала четири округа стопа миграционог салда имала је позитивне вредности, а највећа је била у Јужно-бачком округу 5,1‰, потом у Северно-бачком округу 1,6‰, Сремском округу 1,4‰ и Јужно-банатском округу 0,2‰. Позитиван миграциони салдо на нивоу покрајине није могао да заустави укупан пад броја становника, једино је Јужно-бачки округ захваљујући миграцијама забележио пораст броја становника.

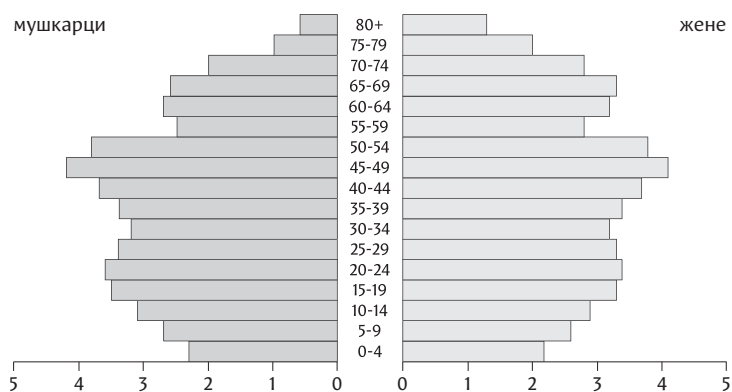
Све до пред крај 20. века ратови су били узроци минималних (током ратних година) и максималних вредности (послератни компензациони период) природног прираштаја у Војводини. Међутим, чињеницу да у Војводини, почев од 1989. године, годишњи број умрлих премашује број живорођених, треба схватити врло озбиљно, поготово што се негативна стопа, из године у годину, повећава. Ако се таква тенденција настави, што је врло извесно, и ако не буде осетнијег доприноса миграција, што је такође врло извесно (посебно на кратак рок) у Војводини ће неминовно доћи до депопулације која би могла да до средине 21. века узрокује смањење становништва за око пола милиона становника.

Смањење фертилитета и природног прираштаја директно је утицало на депопулацију, односно на интензивирање процеса старења становништва.

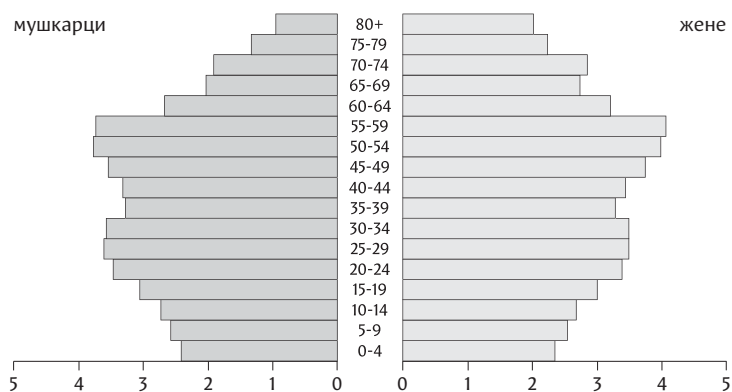
Војводину карактерише дугорочна тенденција смањења младог и повећања удела старог становништва. Наиме, контингент младог становништва смањен је са 30,0% у 1971. години на 22,6% у 2002. години, односно на 21,3% у 2009. години. У истом периоду удео старог становништва порастао је са 14,8% 1971. године на 21,4% 2002. године, да би њихово учешће 2009. било веће од удела младог становништва (21,9%). Уколико се негативни демографски процеси наставе, неминовно је да ће и у Војводини у блиској будућности број лица старих 60 и више година бити већи од броја младих. Овај процес био је незнатно израженији у Централној Србији, где је 2009. удео старих у укупној популацији износио 23,3%, а удео младих 21,0%.

Према подацима Републичког завода за статистику из 2009. године, учешће појединих старосних група у укупној популацији АП Војводине формирало је старосну пирамиду која указује на регресивни тип становништва (графикон 2). На ово су утицала два процеса: пад наталитета и повећање животног века становништва.

Просечна старост у Војводини 2009. године износила је 40,1 година и била је за 0,7 година мања од просечне старости у Централној Србији, односно за 0,5 година од просечне старости на нивоу републике, (табела 1). Још 1971. године просечна старост становништва прелазила је граничну вредност од 30 година, која се у демографској теорији сматра почетком процеса старења једне популације.

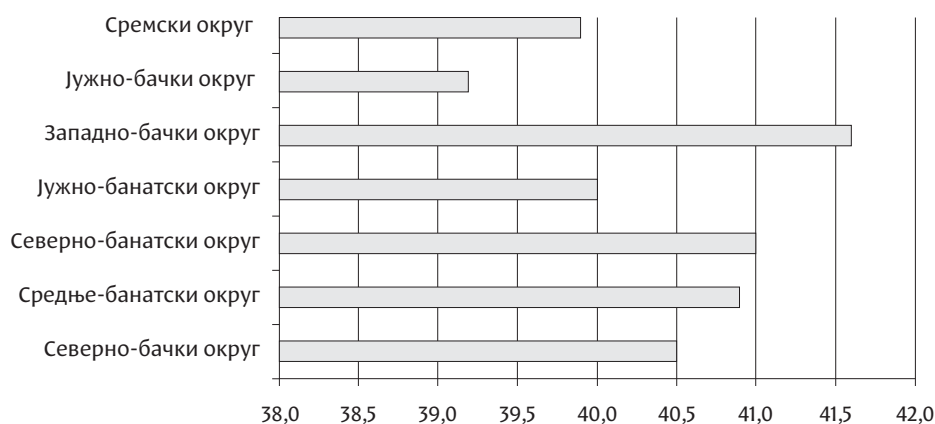
Графикон 1. Старосна пирамида становништва Војводине 2002.
 Chart 1. Population pyramid of Vojvodina Province 2002

Графикон 2. Старосна пирамида становништва Војводине 2009.
 Chart 2. Population pyramid of Vojvodina Province 2009

Највећу просечну старост имао је Западно-бачки округ 41,6 година, односно за 1,5 година већу старост од становништва покрајине. Потом следи Северно-банатски округ са 41 годином, Средње-банатски округ са 40,9 година, Северно-бачки округ са 40,5 година, Јужно-банатски округ 40 година. Само су два округа имала старост становништва испод 40 година. Становништво Сремског округа 2009. имало је просечну старост 39,9 година, а становништво Јужно-бачког округа 39,2 године (графикон 3).

Пад наталитета и старење становништва изазвали су и промене у полној структури, чија је основна одлика смањење мушког у укупном становништву. Промене које су остварене у дистрибуцији укупног становништва по старости најважнији су непосредни чиниоци смањења удела мушког становништва (Ђурчић, 2005). С обзиром на изразите разлике у саставу по полу појединих старосних група, односно већем броју жена код средовечног и ста-

Графикон 3. Просечна старост становништва 2009. године

Chart 3. Average age of population 2009

Табела 1. Одабрани показатељи старосне структуре становништва

Table 1. Indicators of age structure

	2002.	2009.
Војводина		
Коефицијент маскулинитета	940,7	946,7
Коефицијент старости (60+)	21,4	21,9
Коефицијент младости (до 19 г.)	22,6	21,3
Индекс старења	0,93	1,0
Просечна старост	39,8	40,1
Централна Србија		
Коефицијент маскулинитета	948,7	946,6
Коефицијент старости (60+)	22,8	23,3
Коефицијент младости (до 19 г.)	22,2	21,0
Индекс старења	1,02	1,1
Просечна старост	40,3	40,8
Република Србија		
Коефицијент маскулинитета	946,5	946,6
Коефицијент старости (60+)	22,5	22,9
Коефицијент младости (до 19 г.)	22,3	21,1
Индекс старења	0,99	1,1
Просечна старост	40,2	40,6

Извор: Израчунато на основу података пописа становништва 2002. (књига 2)
и процене броја становника РЗС за 2009.

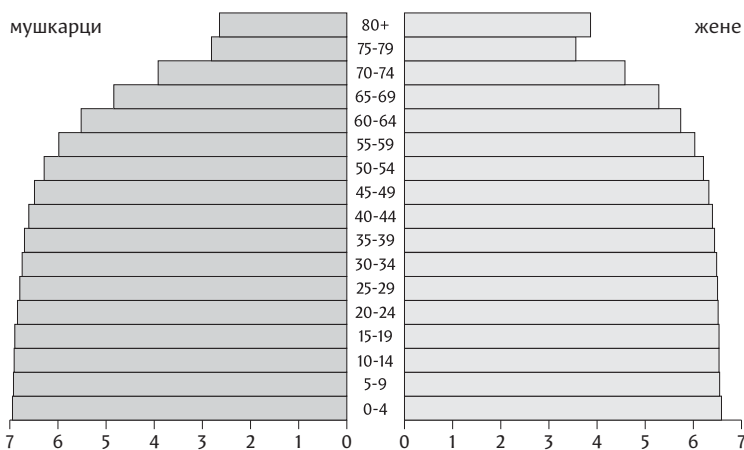
рог становништва, очигледно је да су главни узроци демографског старења у исто време основни узроци феминизације укупног становништва.

Становништво Војводине је још пре четири деценије ушло у стадијум демографске старости, а приказани показатељи старосне структуре у 2009. години указују да се Војводина налази у стадијуму дубоке демографске старости. Узимајући у обзир чињеницу да се процес демографског старења све више интензивира, реално је очекивати да Република Србија у блиској будућности уђе у седми стадијум демографске старости, односно најдубљу демографску старост (Bubalo-Živković, Đurđević, Dragin, 2008).

ПЕРСПЕКТИВЕ ДЕМОГРАФСКОГ РАЗВОЈА

Општи циљ одрживог демографског развоја је стационарно становништво, тј. становништво у коме ће следеће генерације бити исте величине као и постојеће (графикон 4). Овај ниво простог обнављања становништва или замене генерација значи да на индивидуалном нивоу једна жена у свом фертилном периоду треба да се надомести са једним женским дететом, тј. да нето стопа репродукције буде једнака јединици. У нашим условима, где је смртност ниска а фертилитет испод нивоа потребног за замену генерација, нето стопа репродукције је на нивоу око јединице када је кохортна стопа укупног фертилитета на нивоу око 2,1 детета по жени.

Основни постулат мора бити: **већи фертилитет мора бити економско преимућство**. Ако су деца делом и нормално добро, као и свако друго, друштво без довољно деце мора понудити и цену како би «купило» дете више. У

Графикон 4. Старосно-полна пирамида жељеног стационарног становништва при очекиваном трајању живота од 69,7 година за мушке и 75,0 година за женске, а што је било очекивано трајање живота према полу, у пописној 2002.

Chart 4. Population pyramid of stationary population with life expectancy 69,7 year for male and 75,0 year for female, wich was life expectancy according census 2002

оваквој ситуацији није се захвално залагати за већа издвајања. Но, посматрајући дистрибуцију породица према броју деце у подручјима која немају проблема са обнављањем становништва, закључујемо да се не треба плашити да ће број породица са троје, а поготово са више од троје деце, бити нарочито велики.

У трагању за оптималним фертилитетом треба имати у виду да најмање десетак процената жена ни у будућности неће учествовати у репродукцији (због смртности, стерилитета и, све више, других разлога) и да је оптимални удео жена са троје деце негде између максимума и минимума (табела 2). Тачније, минимални удео жена са троје деце на крају репродуктивног период треба да износи 30% од укупног броја жена, или трећину жена које рађају, под условом да све остале жене које рађају роде по двоје деце. У случају да 70% свих жена заврши своју репродукцију са троје деце за обезбеђење просте репродукције нису отребна додатна рађања, па чак 30% жена не мора да учествује у репродукцији.

ПРЕТПОСТАВКЕ ПРОЈЕКЦИЈА СТАНОВНИШТВА

ВОЈВОДИНЕ ДО 2021. ГОДИНЕ

У пројектованом период ује претпостављено да неће бити ратова, разорних земљотреса, епидемија или глади на овом и суседним просторима, а на основу дугогодишњих просека претпоставља се да ће се у читавом пројектованом периоду рађати 105 дечака на сваких 100 рођених девојчица.

О кретању фертилитета нису дате јединствене претпоставке. Приликом пројектовања пројекција претпостављена су три нивоа фертилитета: опадајући, константан и растући. У случају опадајућег фертилитета он ће на крају пројектованог периода, 2021. године бити на нивоу од 1,37 деце по мајци. Константан фертилитет значи да ће он у пројектованом периоду стално бити на нивоу од 1,5 деце по мајци. Ниво претпостављеног константног фертилитета је нешто већи од актуелног, због веровања да ће мере популационе

Табела 2. Модели завршног паритета у простом обнављању према уделу мајки са троје деце

Table 2. Ending parity in replacement level according to share of woman with three children

Паритет	Минимум		Могући оптимуми						Максимум	
	Удео жена	Број деце	Удео жена	Број деце	Удео жена	Број деце	Удео жена	Број деце	Удео жена	Број деце
0	10%	0	10%	0	10%	0	10%	0	30%	0
1	0%	0	10%	10	20%	20	30%	30	0%	0
2	60%	120	40%	80	20%	40	0%	0	0%	0
3	30%	90	40%	120	50%	150	60%	180	70%	210
Тотал	100%	210	100%	210	100%	210	100%	210	100%	210

политике и медијска кампања у прилог повећању рађања ипак дати неке резултате. У случају претпоставке о растућем фертилитету, он ће 2021. године износити 1,66 деце по мајци, што је такође испод нивоа потребног за просту замену генерација.

Табела 3. Претпостављени износ стопа укупног фертилитета

Table 3. Assumptions about total fertility rate

Претпоставке о фертилитету	Стање 2008.	Претпоставке	
		2014.	2021.
Опадајући	1,50	1,44	1,37
Константан	1,50	1,50	1,50
Растући	1,50	1,57	1,66

Код претпоставки о морталитету, односно о променама у очекиваном трајању живота коришћене су моделне таблице Coale-Demeny, модел West. Очекивано трајање живота код мушкараца до 2021. повећаваће се за 0,2 године годишње, односно код жена за 0,2 до 0,3 године. До краја пројектованог периода претпостављено је да ће се полне разлике у корист жена у очекиваном трајању живота смањити са 5,9 на 4,9 година.

Табела 4. Пораст очекиваног трајања живота

Table 4. Increase in life expectancy

	2008.	2014.	2021.
Мушкарци	69,7	71,0	72,6
Жене	75,6	76,5	77,5
Укупно	72,7	73,8	75,1

У пројектованом периоду када су миграције у питању претпостављено је да ће миграциони салдо бити уравнотежен.

РЕЗИМЕ РЕЗУЛТАТА ПРОЈЕКЦИЈА

Поред укупног становништва, у оквиру урађених пројекција, посебно су приказани специфични функционални контингенти становништва по свакој од три претпостављене варијанте фертилитета: контингент деце јасленог узраста (1–3 године), контингент деце предшколског узраста (4–6 година), контингент деце школског узраста (7–14 година), контингент деце средњошколског узраста (15–18 година), контингент омладине на почетку студентског узраста (19 година), контингент старог становништва (становништво старо 65 и више година), контингент остарелог становништва (становништво старо 80 и више година), потом контингент становништва у прадно способном узрасту (жене старе 15–59 година и мушкарци стари 15–64 године) и женски фертилни контингент (жене старе 15–49 година).

Укупно становништво

Број становника у Војводини 2008. године смањен је за 2,6% у односу на попис 2002. године. Пад броја становника био је присутан у чак шест округа, једино је Јужно-бачки округ имао повећање броја становника.

Табела 5. Укупно становништво

Table 5. Total population

Попис 2002.	Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
			2014.	2021.
2.031.992	1.979.389	Опадајући	1.931.527	1.859.132
		Константан	1.934.110	1.869.624
		Растући	1.936.964	1.881.518

Независно од варијанте фертилитета, на основу резултата пројекција, број становника у Војводини ће опадати до краја пројектованог периода. Укупно становништво Војводине биће 2021. године у односу на попис 2002. мало-бројније за 7,4% у варијанти растућег фертилитета, односно за 8,5% у варијанти опадајућег фертилитета. У варијанти константног фертилитета, односно у случају да стопа укупног фертилитета до 2021. остане на нивоу 1,5 деце по мајци, број становника ће се у односу на последњи попис смањити за 8,0%. Пад броја становника ће бележити и свих седам округа. Највећи пад броја становника имаће Западно-бачки округ, и то 15,1% у варијанти опадајућег фертилитета и 14,0% у варијанти растућег фертилитета, у односу на број становника 2002. Најмањи пад броја становника имаће Јужно-бачки округ, 2,8% у варијанти опадајућег фертилитета или 1,5% у случају растућег фертилитета.

Контингент деце јасленог узраста (1-3) године

Број деце јасленог узраста у случају опадајућег фертилитета 2021. године биће мањи у свим окрузима, у односу на стање 2008. Код варијанте растућег фертилитета у три округа (Северно-банатски, Западно-бачки и Сремски округ) биће присутно повећање деце старе 1–3 године, а под претпоставком константног фертилитета једино ће у Сремском округу број деце овог контингента порасти.

Табела 6. Број деце јасленог узраста

Table 6. Number of children aged 1-3 years

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
57.652	Опадајући	55.297	47.107
	Константан	56.775	50.804
	Растући	58.637	55.414

Контингент деце предшколског узраста (4-6 година)

У случају непромењеног фертилитета, односно у варијанти константног фертилитета, контингент деце предшколског узраста, на нивоу покрајине, опашће до 2021. године за 7,8%. Пад броја деце те старосне доби имаће и свих седам округа. Под претпоставком растућег фертилитета број деце у контингенту предшколског узраста ће порастати у четири округа, али на жалост тај пораст неће бити довољан, тако да ће на нивоу покрајине он и даље опадати и на крају пројектованог периода бити за 1,8% мањи од стања у 2008.

Табела 7. Број деце предшколског узраста

Table 7. Number of children aged 4-6 years

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
58.115	Опадајући	57.379	50.755
	Константан	57.759	53.563
	Растући	58.136	57.097

Контингент деце школског узраста (7-14 година)

Контингент деце школског узраста до 2021. године смањиће се у Војводини за 10,6% у случају константног фертилитета. Уколико фертилитет буде опадао до краја пројектованог периода, број деце школског узраста смањиће се за 12,1%, док ће се у варијанти растућег фертилитета тај број смањити за 8,8%. Пад броја деце школског узраста од 2008. до 2021. године биће присутно у свих седам округа, без обзира на варијанту фертилитета.

Табела 8. Број деце школског узраста

Table 8. Number of children of elementary school age (7-14 years)

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
169.895	Опадајући	155.317	149.271
	Константан		151.845
	Растући		154.921

Контингент деце средњошколског узраста (15-18 година)

У све три претпостављене варијанте фертилитета, број деце старости 15-18 година ће се смањити на простору читаве Војводине. До 2014. Контингент деце средњошколског узраста у покрајини смањиће се за 11,3%, док ће 2021. Опаста чак за 19,7%, у односу на 2008. годину.

Табела 9. Број деце средњошколског узраста

Table 9. Number of children of high school age (15-18 years)

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
95.473	Опадајући	84.682	76.626
	Константан		
	Растући		

Контингент омладине на почетку студентског узраста (19 година)

Број младог становништва, старог 19 година, које се налази на почетку студентског узраста, смањиће се у Војводини за 12,9% до 2014., односно за 23,9% до 2021. године, без обзира на тренд фетилитета.

Смањење овог контингента биће присутно у свим окрузима и по свим претпостављеним варијантама фертилитета, тако да је реално очекивати смањење прилива студената на факултете до 2021. године.

Табела 10. Број омладине на почетку студентског узраста

Table 10. Number of population at the beginning of student age (19 years)

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
25.578	Опадајући	22.276	19.464
	Константан		
	Растући		

Контингент старог становништва (65 и више година)

Пројектовање старог и остарелог становништва је знатно поузданије јер је сво то становништво већ рођено и његов број на крају периода зависи од услова морталитета и миграција. У свих седам округа доћи ће до повећања броја и удела старог становништва, без обзира на варијанту фертилитета, а као последица тога, број становништва старог 65 и више година до 2021. ће порастаи за 14,4%. Просечна старост на нивоу покрајине порасће са 41 године

у 2008. на 43 године 2021. На основу удела појединих старосних контингената становништва у укупној популацији и на основу просечне старости становништва може се закључити да се Војводина 2008. налазила у стадијуму дубоке демографске старости. У овај стадијум је ушла још 2002. године, а уколико се овакав тренд старења становништва настави, што је извесно, Војводина ће до краја пројектованог периода ући у последњи стадијум старости становништва – стадијум најдубље демографске старости.

Повећање удела старих биће присутно у свим окрузима, а највећи пораст старих лица до 2021. имаће Јужно-банатски округ (16,0%) и Јужно-бачки округ (19,3%).

Табела 11. Становништво старо 65 и више година

Table 11. Number of population aged 65 and above

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
318.395	Опадајући	319.732	364.395
	Константан		
	Растући		

Контингент остарелог становништва (80 и више година)

Остарело становништво ће бележити најбржи раст и његов број у Војводини ће порастати до 2021. за 26,8%. Контингент становништва старог 80 и више година чинио је 2008. године 2,8% укупне популације у Војводини. У случају опадајућег фертилитета његов удео у укупном становништву у покрајини, до краја пројектованог периода ће порастати на 3,8%, односно на 3,7% у варијанти константног фертилитета или на 3,2% у варијанти растућег фертилитета.

Табела 12. Становништво старо 80 и више година

Table 12. Number of population aged 80 and above

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
55.177	Опадајући	65.608	69.959
	Константан		
	Растући		

Контингент радно способног узраста (мушкарци 15-64 и жене 15-59 година)

Контингент становништва радно способног узраста смањиће се у Војводини до 2014. за 3,7%, односно за 10,5% до 2021. Смањење броја становника биће присутно и у свим окрзима када је у питању радно способно становништво

Табела 13. Становништво радно способног узраста

Table 13. Number of population at working ageis (males 15-64 and females 15-59)

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
1.298.487	Опадајући	1.250.521	1.162.484
	Константан		
	Растући		

Женски фертилни контингент (жене 15-49 година)

Као и код претходних старосних контингената становништва и број жена у фертилном периоду ће опадати до краја пројектованог периода. До 2014. број жена старости 15–49 година смањиће се за 3,4%, док ће 2021. тај пад износити 11,2%

Табела 14. Становништво фертилног контингента

Table 14. Female at reproductive age (15-49 years)

Стање 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
		2014.	2021.
464.252	Опадајући	438.396	412.299
	Константан		
	Растући		

ЗАКЉУЧАК

Многи страхови савременог света (од рата, немаштине, глади, епидемија или природних катастрофа) исти су у читавом свету. Страх од раста становништва, међутим, није исти. У многим деловима традиционалног света још увек је актуелан страх од пренасељености, док је модерни свет еволуирао од страха од пренасељености ка страху од изумирања.

У модерном свету јасно је да су људски ресурси ограничени и да свако промишљање будућности мора водити рачуна о минимуму становништва који је потребан да одржава постојећу инфраструктуру.

Војводина као и читава Србија у многим сегментима део су традиционалног света, али у сегменту демографског развитка ми смо, на жалост, део модерног света. Зато, у наредном периоду демографски развитак биће ограничавајући фактор свеукупног развитка и Војводине и читаве Србије. Број живорођених биће током читавог пројектованог периода мањи од броја умрлих. У варијанти опадајућег фертилитета могуће је да број живорођених до половине 21. века буде мањи од трећине садашњег износа.

ЛИТЕРАТУРА

1. CICRED, 2005. Policy Implications of Age-Structural Changes. Comittee for International Cooperation in National Research in Demography, Paris.
2. Ђурчић Слободан, 2005. Биолошке структуре становништва Војводине II, старост. Матица Српска, Нови Сад.
3. Бранислав С. Ђурђевић, Мирјана Мартинов-Цвејин, Горан Пенев, Соња Јовановић, Радослав Стевановић, 2004. Демографска ситуација у Војводини последње деценије 20. и почетком 21. века. Зборник матице српске 116–117. 199–223.
4. Milka Bubalo Živković, Branislav S. Đurđević, Aleksandra Dragin 2008. The Ageing of Vojvodina's Population between 1953 and 2002 with Reference to Middle Adulthood and Ageing Index. *Geographica Pannonica* 12 (1). 39–44.
5. Morgan, S. Filip. 2003. „Is Low Fertility a Twenty-First-Century Demographic Crisis?”. *Demography* 40 (4): 589–603.
6. Републички завод за статистику, 2004. Попис становништва, домаћинства и станова 2002. Упоредни преглед броја становника 1948–2002, подаци по насељима и општинама, Београд.
7. Републички завод за статистику: Документационе табеле рођених и умрлих 2002–2008, Београд.
8. Републички завод за статистику. Општински годишњак 2002–2008. Београд.